

ראש השנה תשפ"ז: הרב הלוי

ובכן צדיקים יראו וישמחו: בתפילת העמידה של ראש השנה ויו"כ אנו אומרים: "ובכן צדיקים יראו וישמחו, וישרים יעלו וחסידים ברינה יגילו ועולתה [הטומאה] תקפוץ פיה והרשעה כלה כעשן תכלה". לכאורה הנוסח היה צריך להיות הפוך, קודם העברת הרשעה מן הארץ ואחר כך, שמחת הצדיקים ורננת החסידים? אפשר לומר שרואים שאין כח באדם לדחות את הטומאה והרשעה, אלא על ידי חדווה ושמחה בעבודת ה'. התורה מלמדת אותנו שההדרדרות למצב של קללות וחטאים היא משום שלא 'עבדת את ה' בשמחה', כי בלי שמחה בעבודת ה' לא שייך להתגבר על כל התאוות, וביאר השפת אמת שהשמחה היא העומדת לנו בדין, שעל ידי ששמחים ביום שכזה אנו מראים את מידת בטחונו בה' (אז אמרתי, עמ' רצז).

"ובכן" בתפילת ראש השנה: בנוסח התפילה של ראש השנה תקנו לומר ג' פעמים "ובכן". א. הם כנגד מלכויות - ובכן תן פחדך. זכרונות - תן כבוד לעמך. שופרות - ובכן צדיקים יראו וישמחו. הראשונים עמדו על לשון 'ובכן' (טור או"ח תקפב): א. הוא לשון הפסוק: "ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת... עתה הוא יום הדין ואנו באים לפני הקב"ה, וכמו שאסתר התענתה ועשתה תשובה לפני שנכנסה אל המלך כן גם אנו (ענף עץ יוסף, אוצר התפילות). ב. 'בן' בגימטריה ע"ב, שהוא כנגד שם ה' (ברכת אלעזר, י).

תשליך בראש השנה שחל בשבת: כשחל ראש השנה בשבת יש אומרים לעשות את התשליך ביום השני של ראש השנה מחשש חילול שבת (יוסף אומץ יז, ג) וכך מנהג האשכנזים והחסידות השונות, ויש אומרים לעשותו ביום הראשון של ר"ה שהוא עת רצון על פי הסוד (תורה לשמה קמה; מועד לכל חי יג, ע) וכן מנהג ירושלים והספרדים. אין בזה מלאכת 'בורר' חטאים בשונה מברכת האילנות משום דהוי צורך לאותה שעה שביום הראשון יש דינא קשיא (שמחת אבי, בורר בדבר רוחני).

וידוי וסליחות בשחרית של ערב ראש השנה: בערב ראש השנה אין אומרים וידוי ונפילת אפים. לעומת זאת, בסליחות הנאמרות בערב ראש השנה אומרים וידוי ונפילת אפיים אפי' היו אחרי עלות השחר משום שכך תיקנו שהרי בד"כ הסליחות נאמרות לפני עלות השחר (שו"ע תקפא, ג; משנ"ב תקפא, כג). בני עדות המזרח מקפידים להתחיל את הסליחות קודם עלות השחר, ואז יכולים לומר תחנון אפילו אחר עלות השחר, אבל אם התחילו אחר עלות השחר לא יאמרו תחנון (משמעות כה"ח תקפא, עג). ומנהג הישיבות לומר תחנון אפי' נאמר ביום (אליבא דהלכתא, קג). אנו נוהגים לומר וידוי ונפילת אפיים בסליחות אפילו שנאמרות בערב ר"ה אחר עלות השחר, ככל יום בסליחות (הרב הלוי).

לימוד גמרא או תהלים בראש השנה: יש שנהגו בראש השנה לומר תהלים (משנ"ב תקפג, ט), ויש שנהגו לומר אפילו פעמיים את ספר תהלים, כי מניין הפרקים עולה בגימטריא 'ככר' וטוב מעט כוונה (מטה אפרים תקצח, א), יש שאומרים תהלים בציבור ובלי הפסקה בדיבור ואח"כ ביום הראשון אדרא רבא וביום השני אדרא זוטא (כה"ח תקפג, לח), וכך מסופר על הגרי"ז סולוביצ'יק שהעדיף לומר תהלים בראש השנה ולא ללמוד גמרא, שבלמוד יכולה להתעורר קושיה ויבטל זמן כדי לחפש תירוץ (פניני הגרי"ז, עמ' מה). יש שאמרו שתלמיד חכם הלומד ש"ס ופוסקים לא יתבטל מלימודו הרגיל (חזו"ע ימים נוראים, עמ' קפה), ובמליצה אמרו על מי שאומר תהלים פעמיים 'אל תסתכל בק"ן ק"ן' (ראשי אבות ד, כ). ולכל אדם לפי מה שהוא (אהלי שם או"ח ח, תקפג). אני הקטן לומד בראש השנה, ולענ"ד, מי שלומד שלא יתבטל מלימודו הרגיל, כלומר ש"ס ופוסקים (הרב הלוי).

בני בתפילות ראש השנה: הגמ' אומרת שראשי חדשיכם - הכוונה לראש השנה, [שהוא נקרא יום שמחה] (סוכה נה, א), שידועים שהקב"ה עושה להם ניסים ומוציא לאור דינים לכך זכות, ואם ביום השבת אסור לבכות כ"ש בראש השנה, וכן נאמר "אל תתאבלו ואל תבכו כי בוכים כל העם כשמעם את דברי התורה... חדות ה' היא מעוזכם" (מעשה רב רז). האריז"ל היה נוהג לבכות בתפילה בראש השנה, והיה אומר שמי שאינו בוכה הרי זה מראה שאין נשמתו שלימה והגונה (שער הכוונות צ, א), אך נראה שאין סתירה, שאם בוכה מרוב התרגשות והתלהבות ודבקות בהי"ת הרי זה מותר "שבכיה נופלת עליו", אבל אין להביא עצמו לידי בכי על ידי קול בכי (חזו"ע ימים נוראים, עמ' פט).

אכילת אגוזים בימי הדין לצורך נשים מניקות: הרמ"א הזכיר שני טעמים למה אין לאכול אגוז בראש השנה: א. אגוז בגימטריא חטא. ב. שהם מרבים כיחה וניעה ומבטלים את התפילה (תקפג, ב). יש מוסיפים גם שישנם מזיקים השורים על ענף אילן האגוז או משום דבר הגורם לשכחה (חסידים תתשנ"ג; נטעי גבריא ר"ה כה, הע' כט). לפי טעמים אלו יש עניין גם למניקת שלא לאכול אגוז בראש השנה, אך בשאר ימי הדין עד שמחת תורה יש מקום גדול להקל, שהרבה כתבו לא לאכול אגוז בראש השנה דווקא, למרות שיש נוהגים שלא לאכול אגוזים עד הושנא רבה (אבני דרך יג, קכא).

לבוא לראש השנה בלי חטאים: המשגיח ר' ירוחם ממיר היה אומר: יש הלכה לדקדק שלא לאכול אגוזים בראש השנה, שאגוז גימטריה 'חטא' (רמ"א או"ח תקפג, ב). והנה גם חטא בגמטריה חטא... מדוע אנו כה שאננים, גם חטא זה מסוכן [אין לבוא לראש השנה בלי אגוזים אבל עם חטאים] (מאמרי המשגיח רבנו ירוחם א קא, עמ' קצ).

הדרך להתגבר על כעס בראש השנה: יש נמנעים מלאכול כל מיני חומץ בראש השנה, ועושים הכל לסימן טוב, ולכן פשוט שיזהר שלא לכעוס בימים האלו, כדי שיהיה לסימן טוב ויהיה שמח לבו בה' (משנ"ב תקפג, ה). על זה נתנו רמז במזמור תהלים של ראש השנה: "אֶבְחָנֶה עַל מִי מְרִיבָה סֶלָה" - אבחן אותך אם אתה מחזיק את עצמך בשעת מריבה. אחת העצות של ר' נחמן מברסלב, שכאשר אדם עומד לכעוס יחשוב שאם יבוא מישוה ויאמר לו שזהו מבחן, ואם יתגבר על הכעס יקבל שכר הגון, ודאי שכמה שירגיזוהו הוא יחייך. זהו אבחן - על מי מריבה סלה (הרב מאזוז).

עצה לזכות ביום הדין: ר' ראובן קרלנשטיין נהג לומר, כי לכל אחד יש עסקים עם שכנים, עם קרובים, לפעמים השכן עושה רעש או מלכלך את המדרגות, וההוא ממש מוציא את האדם מהכלים, אך מי שמעביר על מידותיו, מראה לאותו שכן סבר פנים יפות מקבל את פניו ב'שלוש עליכם' לבבי, מתעניין בשלומו ובשלום ילדיו במאור פנים, אמנם הוא צריך להיות מלאך בשביל זה, אבל מרוויח רווח שאין דומה לו: מעבירים לו על כל פשעיו! לכן אמרו חז"ל: יעשו לפני כסדר הזה" לא די לומר את הי"ג מידות אלא יש לנהוג במידות אלו (יחי ראובן - דברים, עמ' שצז).

עיקר הבקשה בראש השנה: עיקר בקשתנו בראש השנה שיתגדל ויתקדש כבוד מלכותו יתברך בעולם, כמו שאנו אומרים: "ובכן תן כבוד לעמך...", "ובכן צדיקים..." כי בוששים אנו להזכיר בקשת צרכינו, שמא יהא קטרוג על זה, ולכן מבקשים עבור כבוד מלכותו יתברך, וכבוד הוא להשי"ת בעת שעם ישראל מושפעים בפרנסה ובשפע רב ואין סובלים צרות ודחקות, משום שעל ידי זה יוכלו להחזיק בדרך התורה, ולגדל בניהם על דרך התורה בלי שום מניעה (ויחי יוסף מועדים א, עמ' צט).

ראש השנה: עוצמת העבירה

התורה מספרת על אברהם אבינו: "ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם, והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו" (בראשית יח, ח), וכותבים על כך ב"דעת זקנים מבעלי התוספות": "מלמד שהאכילם בשר בחלב, וכשרצה הקב"ה ליתן תורה לישראל, אמרו המלאכים: 'תנה הודך על השמים' אמר להם, כתוב בתורה: 'לא תבשל גדי בחלב אמו', ואתם כשירדתם למטה אכלתם בשר וחלב, שנאמר: 'ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה'. מיד הודו לקב"ה, והיינו דכתיב פרשת כי תשא: 'כי על פי הדברים האלה קראתי...', דכתיב לעיל מינה: 'לא תבשל גדי בחלב אמו'."

כל העניין הזה הוא מוזר ביותר, מהמלאכים נשללה הזכות לקבל תורה, וכל כך למה? משום שאכלו בשר בחלב. ומה עם בני ישראל? וכי בני ישראל לא אכלו בשר וחלב לפני מתן תורה? הרי היה זה קודם מתן תורה, ואם כן מה הבעיה?

המסקנה המתבקשת מכך היא שאין לנו שמץ של מושג לגבי משמעות העבירה. עבירה יוצרת כתם. עבירה יוצרת מצב בלתי הפיך, ומציאות חדשה שאינה ניתנת לתיקון, גם אם היה זה לפני מתן תורה, לפני שניתנו הנחיות לדורות, ובטרם הצטוונו על כך. נמצא שהעבירה היא כתופעת טבע, ככניסה לתוך האש, המותירה כוויות. לכן המלאכים שאכלו פעם אחת בלבד בשר בחלב - אינם יכולים עוד לקבל את התורה, כאילו נבנתה סביבם חומה המונעת מהם לקבל את התורה. ואף על פי שמדובר כאן על שלושה מלאכים בסך הכול, בכל זאת לא ניתן כבר לתת את התורה לכל המלאכים, המונים רבי רבבות.

כעת, לאחר שהבנו את עוצמת כוחה של העברה, נוכל להעריך ביתר שאת את עוצמת כוחה של התשובה, שהיא הזדמנות מיוחדת שניתנה לו לאדם - ואך ורק לאדם - למחיקת חובות טוטאלית, ללא השארת עקבות וללא השארת רושם כלשהו.

יש הוכחה נוספת לתפישה זו, שהעבירה יוצרת מצב קשה וחמור שלא ניתן לגשר עליו. כאשר ראש השנה חל בשבת, היינו אמורים לפי דין תורה לקיים אז את מצוות תקיעת שופר, הנוהגת מן התורה בכל מקום ובכל זמן, ואפילו בשבת. אבל חכמים ז"ל תיקנו שלא לקיים מצווה זו כשראש השנה חל בשבת, וכך נשללה מאתנו האפשרות לקיים מצווה כל כך חשובה, המחוללת פלאים בשמיים. וכל כך למה? שמה ימצא מאן דהו, אי שם בעולם, שיוציא את השופר מרשות היחיד לרשות הרבים, כדי ללכת אל בקי שילמד אותו לתקוע בשופר. אין לנו שמץ של מושג מה עבירה יכולה לחולל בעולמות העליונים, אבל אנו רואים שעבירה אחת היא חורבן ממשי, כמו שלחיצה על כפתור כאן יכולה להביא לנפילת פצצת אטום בהירושימה. אשר על כן כל תקיעות שופר של כל עם ישראל בכל אתר ואתר נדחות מחשש עבירה של יהודי אחד.

המגיד הירושלמי הנודע הגר"ש שבדרון זצ"ל סיפר פעם, שהוא התבקש על ידי אישה אחת שיברך אותה. הוא אכן עשה זאת, וכשסיים העירה לו האישה בשיא התמימות ואמרה לו: כבוד הרב! כשברכת אותי לא הנחת את ידך מעל ראשי! הרב כאילו התעלם מהערתה, ופתח גם הוא בשאלה: "תגידי לי" הוא שאל, "האם את מדליקה נרות בערב שבת?", "כמובן", ענתה האישה. "והאם את מניחה את ידייך על הנרות לאחר הברכה?", שאל הרב. ענתה לו האישה: "מה פתאום? הרי זה אש!" "אז גם זה אש", אמר לה הרב. זוהי עוצמתה של העבירה.

